

حکمت اسلامی

در فرآیندهای هنری و معماری

مجموعه مقالات مشترک (۱)

انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین

سرشناسه: نقره‌کار، عبدالحمید، ۱۳۲۲ -
عنوان و نام پدیدآور: حکمت اسلامی در فرآیندهای
هنری و معماری / تألیف عبدالحمید نقره‌کار؛ ویراستار
محمدنقی تسکین‌دوست.
مشخصات نشر: قزوین: جهاد دانشگاهی، سازمان
انتشارات، واحد قزوین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۵۷۰ ص: مصور، جدول، نمودار.

فهرست: مجموعه مقالات مشترک: (۱).
شابک: ۳-۲۸-۸۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸ : دوره ؛
۹-۰-۸۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸
رده بندی فهرست: بیسی: فیبا
یادداشت: کتابخانه
موضوع: اسلامی - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع: Islamic art -- Addresses, lectures
موضوع: معماری اسلامی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع: Islamic architecture -- Addresses, essays, lectures
شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی. زمان انتشارات.
واحد قزوین
رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ح ۷ ن / ۶۱۶۰
رده بندی دیویی: ۷۰۹/۱۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۳۷۸۲۸

عنوان و نام پدیدآور: حکمت اسلامی در فرآیندهای
هنری و معماری؛ مجموعه مقالات مشترک (۱)
تألیف: عبدالحمید نقره‌کار
صفحه‌آرایی: مرضیه حمیدی زاده
ویراستار: محمدنقی تسکین‌دوست
شابک: ۳-۲۹-۸۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸
شابک دوره: ۳-۲۸-۸۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸
چاپ: نوبت اول - بهار ۱۳۹۷
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
بهاء: ۳۵۰۰۰۰ ریال

مصوبه شماره ۹۶/۰۳۶ چاپ کتاب، گروه علمی انتشارات جهاد دانشگاهی
قزوین مورخه ۱۳۹۶/۰۹/۲۱

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین
کلیه حقوق محفوظ است ©

پیشگفتار

مجموعه مقالات گردآوری شده با زحمات مستمر و انگیزه فرهنگی و اسلامی، دوست قدیمی بنده جناب آقای مهندس محمدنقی تسکین دوست جمع‌آوری، انتخاب، خلاصه‌نویسی و تنظیم شده است. برخی از مقالات تحقیق شخصی اینجانب و برخی تحقیق مشترک با همکاران عزیز و برخی از آنها تحقیقات دانشجویی در مقاطع کارشناسی، ارشد و دکتری به عنوان مطالعات درسی به کار رفته است.

تاریخ تدوین مقالات حدوداً فاصله‌ای بیست ساله را داشته باشد. از آنجا که تحقیقات اینجانب در حوزه حکمت اسلامی در هنر و معماری، شهرسازی، مسیری تدریجی و با افت و خیز همراه بوده است، به طور طبیعی مقالاتی که در سال‌های اخیر و به قلم حقیر بوده مورد تأیید و استناد می‌باشد، به خصوص از نظریه جدیدی که ارائه نموده‌ام و کتاب حکمت اسلامی در هنر و معماری که در حال تجدید نظر و تدوین جدید است. بنابراین با همه احترامی که برای همکاران عزیز و دانشجویان ساعی در ارائه مقالات مشترک قائل هستم ولی مسئولیت تمام مطالب آنها به عهده خود آنان می‌باشد.

آرزو مندم جناب آقای مهندس محمدنقی تسکین دوست و سایر همکاران و دانشجویان عزیز در تلاش مجاهدانه و انگیزه الهی خود برای تحقق فرهنگ و تمدن نوین اسلامی موفق و مؤید به نصرت الهی باشند.

در این مرحله برای آنکه مخاطبین و جستجوگران نکات با اهمیت معماری را که عده‌ای از محققین به آنها دست یافته‌اند در یک مرور کوتاه و سریع آگاهی یابند، خلاصه مقالات با توجه به شماره آنان آورده می‌شود تا دانشجویان و استادان ارجمند به مقصد و مقصود این نوشته‌های پژوهشی قبل از مطالعه و بررسی علمی پی ببرند. (اعداد ۱۱ الی ۳۳ شماره‌های مقالات را نشان می‌دهند)

۱۱- حُسن‌شناسی، سرچشمه آثار هنر اسلامی

این مقاله پاسخ به دو سؤال اساسی را در حوزه زیبایی‌شناسی و هنر مورد تحقیق و بررسی قرار داده و پیگیری می‌کند:

۱- چه نسبتی بین یک مکتب فکری و اعتقادی با مباحث زیبایی‌شناسی و هنر وجود دارد؟

۲- در یک بررسی تطبیقی بین مکاتب زیبایی‌شناسی و هنر، مکتب حسن‌شناسی و فلسفه هنر اسلامی چه جایگاه منطقی وجود دارد؟

برای تبیین و دسترسی به سرچشمه‌های هنر نبوی، در روند خلق و ایجاد آثار هنری از ایده‌های خودآگاه و ناخودآگاه سرمندان تا انتخاب سبک و شیوه عمل و در نهایت خلق اثر، آنچه مبنای ارزیابی و نقد آثار هنری خواهد بود، حُسن‌شناسی و زیبایی‌شناسی انسان‌هاست و از آنجا که انسان‌ها در مکاتب مختلف فلسفی و اعتقادی، تعاریفی مختلف و بعضاً متضاد دارند، بنابراین بررسی مباحث زیباشناسی و هنر مبتنی بر مکاتب مختلف به صورت تطبیقی و استدلالی قابل طرح خواهد بود و نه توصیفی و نه به شکل مکاتب مادی و لائیک و سکولاریستی.

۱۲- تأملی بر بنیان‌های معرفت‌شناختی معماری معاصر

یکی از مباحثی که هنر و معماری سالهای اخیر را به لحاظ مبانی نظری تحت الشعاع قرار داده، مباحث مرتبط با دانش «معرفت‌شناسی» و زیرشاخه‌های آن می‌باشد. و «نسبیت‌شناخت» از مهمترین مباحث مطرح در قلمرو معرفت‌شناسی هنر معاصر می‌باشد که با مسائلی نظیر تعیین جایگاه پدیدآورنده اثر هنری، مخاطب اثر، چگونگی شکل‌گیری فرایند درک اثر و تعیین سهم هر یک در به وجود آمدن و این درک مرتبط می‌گردد.

در این مقاله ضمن اتخاذ رویکردی تاریخی - تفسیری با بهره‌گیری توأمان از روش استدلالی - منطقی، پس از تعریف اجمالی «دانش معرفت‌شناسی» به تبیین اصل «نسبیت شناخت» به عنوان یکی از مهم‌ترین اصول معرفت‌شناسی معاصر پرداخته، سپس به بررسی تأثیرات این اصل بر تحولات معماری معاصر می‌پردازیم.

۱۳- معماری مساجد اسلامی ایران از مفهوم تا کالبد

در این مقاله مفاهیم و ارزش‌های انسانی و معیارهای زیبایی‌شناسی در ابعاد و انواع آن از عارف اسلامی اخذ شده‌اند. از آنجا که اسلام انسان را به صورت فطری و استعدادهای او را به صورت جامع و گسترده معرفی می‌نماید، بنابراین مفاهیم مطرح شده در این مطلب همه انسان‌ها را در بر می‌گیرد و فراتاریخی و فراجغرافیایی است و در یک کلام «انسانی» است. در این مقاله سعی شده است در طرح اجزا و عناصر کالبدی، ساختار کلی بنا و نحوه در فضای معماری و شهرسازی، که مجردترین و بی‌زمان‌ترین عناصر کالبد است مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و اجزاء و عناصری که بیشتر وابسته به زمان و مکان هستند مطرح نگردد تا قادر باشیم حداکثر الهام و کسب تجربه را از گذشته برای آینده به همراه آوریم. (توضیح آنچه که هست تقریباً مساوی آنچه که می‌تواند باشد).

۱۴- مقایسه و ارزیابی معماری مساجد اسلامی با معابد یونان و روم قدیم

مراکز عبادی عمیق‌ترین جلوه‌گاه اندیشه و اعتقادات فرهنگی و مذاهب در طول تاریخ بشری بوده و ماندگارترین دستاورد تاریخ هنر و تمدن جهانی می‌باشند. در این مقاله، «سرچشمه ارزش‌ها و نحوه تجلی آنها در کالبدهای معمارانه» و «رابطه با تأثیر آن بر سیرتعالی و مقدر انسان از دیدگاه فرهنگ اسلامی و مبانی آن و با روش تحقیق در علوم انسانی و هنر، مورد توجه قرار گرفته است. مفهوم عبادت اصیل که غیرمادی و معنوی است و دو نماد عبادتگاه اصیل و غیر اصیل از دیدگاه اسلامی در مجموعه بیت‌الله الحرام (خانه کعبه و جمرات سه‌گانه) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و سپس دو تجربه تاریخی الهام گرفته از آنها یعنی احداث مسجد النبی در مدینه و تبدیل آتشکده‌های زرتشتی به مساجد اسلامی با تغییرات ماهوی آنها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد.

۱۵- تحلیل نشانه‌شناختی سامانه مسکن ایرانی برپایه ارتباط لایه‌های متن / مسکن

از مسائل مطرح نشانه‌شناسی معماری، چگونگی ارتباط لایه‌های نشانه‌شناختی یک اثر معماری و تأثیر آن بر قوام یا زوال انسجام سامانه‌ای معماری می‌باشد. در این مقاله جهت تبیین این مسئله، ضمن تشریح مفاهیم نشانه‌شناسی شمایل، نمایه و نماد، رمزگانهای سه‌گانه علمی، زیبایی‌شناختی و اجتماعی که متأثر از مفاهیم فوق هستند معرفی می‌گردند. سپس دو رویکرد مهم نشانه‌شناختی تحت عنوان مناسبات هم‌نشینی و جانمایی (که به لحاظ زمانی می‌توان آنها را به هم‌زمانی و در زمانی تعبیر نمود) تبیین و مشخص خواهد شد که لایه‌های متشکل از رمزگانها، چگونه تحت این دو رویکرد سبب قوام یا زوال سامانه معماری خواهند شد. برای این امر، ضمن بهره‌گیری از معادلات اسنادی و کتابخانه‌ای، تحلیل نشانه‌شناختی در مورد متن/مسکن ایرانی در بازه زمانی سنتی و معاصر اعمال و مشخص خواهد شد که چگونه لایه‌های مختلف متن/مسکن سنتی، ارتباطی هم‌افزا داشته و بالعکس در مسکن معاصر ایرانی، نتایج حاصل از مناسبات هم‌زمانی و در زمانی این لایه‌ها، انسجام‌زدایی سامانه مسکن بوده است.

۱۶- جایگاه معنوی و ارزشی فضاهای فرهنگی تاریخی در شهرهای دوران اسلامی ایران

محورهای فرهنگی-تاریخی همچون شریانها و اجزای و عناصر بدن، در کنار سایر عوامل و عناصر، هویت واحدی به نام «شهرهای دوران اسلامی» را تشکیل می‌دهند. برای تبیین نقش و جایگاه محورهای فرهنگی-تاریخی در ساختار توسعه شهری و برای تحلیل ویژگی‌های فضایی و ارزش‌های موجود در بافت قدیمی و محورهای فوق، ابتدا ساختار کلی شهر اسلامی را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهیم.

اگر به تجربه آموخته‌ایم و به این باور عمیق رسیده‌ایم که در عرصه ساخت و سازهای انسانی، کالبدها و شکل‌ها به فرمان اندیشه‌ها پیشنهاد و خلق می‌شوند و انسان می‌اندیشد، سپس عاشقانه می‌طلبد و آنگاه می‌سازد، بنابراین روش تحلیل ما در این فرایند پس از ذکر یک مقدمه ابتدا طرح کلی اصول و مبانی زندگی و حیات اجتماعی و شهرنشینی انسان‌ها از دیدگاه اسلامی به عنوان برنامه کار و هدف معمار

و شهرساز مسلمان و سپس تبیین نقش و جایگاه محورهای فرهنگی- تاریخی ویژگی‌های فضایی و ارزش‌های موجود در بافت‌های اصیل و قدیمی به عنوان تبلور آن آرمانها و اعتقادات می‌باشند خواهیم پرداخت.

۱۷- نقد و تحلیلی بر عملکرد شهرداری تهران (۱)

اینجانب با اذعان به کم‌توجهی جامعه دانشگاهی نسبت به نقد و تحلیل کارهای انجام شده در شهرداری تهران، آرزو مند فضایی مناسب‌تری در این جهت گشوده شود. رسانه‌های دولتی و غیردولتی به جای جنجال‌آفرینی و جوسازی متعصبانه، از متخصصین بهره‌مند در جهت ارزشیابی و تحلیل کارهای انجام شده و اصلاح آن یاری جوید. لازم است تأکید نمایم شخصیت حقیقی افراد مورد احترام جدی اینجانب می‌باشد و قصد هیچ‌گونه اظهار نظری در جنبه‌های حقوقی و قضایی مسائل مطروحه و روند آن را ندارم، بلکه شخصیت حقوقی شهردار و اقدامات شهرداری تهران از جنبه ارزش‌های معماری و شهرسازی مورد نظر اینجانب می‌باشد. قبل از طرح مسائل اصلی لازم می‌دانم چند نکته را و بنیادین را برای خوانندگان عمومی این مقاله یادآوری نموده و بیان مصدب با زبان عمومی طرح نمایم و از این بابت از متخصصین امر پوزش می‌خواهم.

۱۸- نقد و تحلیلی بر عملکرد شهرداری تهران (۲)

فروش تراکم مازاد بر آنچه در طرحهای جامع و تفصیلی مصوب انجام گرفته و می‌گیرد بخصوص افزایش تراکم و بلند مرتبه‌سازی و مساحه‌زی کوچک‌سازی در واحدهای مسکونی، از ابعاد متنوع و مختلف، تأثیرات بسیار نا مطلوب و ناهنجار داشته و دارد که در این مقاله به مهمترین مؤلفه‌های فرهنگی- اجتماعی آن اجمالاً اشاره می‌نماییم.

۱۹- سازمان فضایی شهرهای ابواب البر دوره ایلخانی

ساخت مجموعه‌های معماری و فضاها‌ی مستقل شهری تحت عنوان ابواب البر- با الهام از مکان‌های مقدس، مشاهد قبور ائمه اطهار و سایر بزرگان دینی و عرفانی- و نیز مراکز علمی، آموزشی که در واقع ترکیبی از مجموعه‌های علمی و مذهبی هستند،

عمده‌ترین تحول در معماری و شهرسازی دوره ایلخانی می‌باشد. متأسفانه به سبب وقوع حوادث طبیعی و غیرطبیعی بسیار در طول زمان، دسترسی به این شهرها و مطالعه مستقیم آنها به راحتی میسر نیست. از این رو برای بررسی این شهرها و تعیین نحوه ساختار شهر، ناگزیر باید به منابع مکتوب- کتاب‌ها، نسخ و متون ارزشمندی که می‌توان تاریخ گمشده معماری و شهرسازی را از لابه‌لای سطور آنها به دست آورد- باید رجوع کرد. این نوشتار به بررسی ویژگی‌های معماری و شهرسازی مجموعه‌های غازانیه، رح‌رشدی و سلطانیه به عنوان نمونه‌هایی از شهرهای ابواب البر ایلخانی می‌پردازد...

۲۰- سامانه معماری و شهرسازی پایدار

در بیان و تشریح موضوع بحث که «ساماندهی و شهرسازی پایدار از منظر اسلامی» است، به چند اصل (موضوع) هم اشاره می‌نماییم و به تجزیه و تحلیل مباحث مربوط به معماری و شهرسازی می‌پردازیم:

در آغاز باید اقرار نمود که معماری و شهرسازی اصالت ذاتی ندارند که گفته شود نوع پایدار آن مناسب است یا نوع نامپایدار آن، معماری و شهرسازی وسیله آباد کردن محیط زیست و فراهم نمودن راه و آسودگی انسان‌ها هستند، بنابراین در رابطه با انسان‌ها و نیازهای آنها تعریف می‌شود. معنی و مفهوم پیدا می‌کنند، در غیر این صورت معماری و شهرسازی به بت‌واره‌ای خدای بنیاد، خودنما، مزاحم و نامطلوب برای جامعه بشری تبدیل خواهند شد.

از منظر اسلامی همه هستی برای انسان خلق شده است و انسان برای تکامل با دو نیاز مادی و معنوی (چه از بعد تکوینی و چه تشریعی) امکان رشد و ترقی معنوی را خواهد داشت. بنابراین معماری و شهرسازی باید بتواند نیازهای حداقل مادی انسان‌ها را به صورت نسبی تأمین نماید و نیازهای روحی و معنوی که اساس زندگی متکی به آن می‌باشد و در حوزة آزادی و اختیار انسان‌ها است، بستر سازی و زمینه‌سازی نماید.

در مانیفست‌های بین‌المللی و سازمان ملل و در کتاب شهرسازی پایدار از سه مؤلفه اصلی در ایجاد جامعه پایدار نام می‌برد، یعنی «یکپارچگی اکولوژیکی و زیست محیطی»، «رونق اقتصادی» و «عدالت اجتماعی».

۲۱- تحلیل ساختار فضایی بیت الله الحرام

در تاریخچه اجمالی احداث این مجموعه اجمالاً آنچه را از تعدادی از آیات و روایات برداشت می‌شود، یادآوری می‌نماید که خانه کعبه اولین خانه ای است که به امر خداوند و بدست اولین پیامبر (حضرت آدم ع) بر اساس و قواعد توحید و دوری از شرک و بت پرستی احیاء می‌گردد و در نهایت در عصر ظهور اسلام و در سالی که پیامبر اکرم ص متولد شدند پس از معجزه نجات خانه کعبه از چنگال لشکریان ابرهه و در حالی که خانه توحید به محلی برای پرستش بت‌ها تبدیل شده بود، در فتح مکه به دست رسول خدا ص و امیر مومنان ع با شکستن بت‌ها از نما و سطوح داخلی و خارجی آن، مسجداً الحرام و کعبه محتوای واقعی و توحیدی خود را باز می‌یابد.

قطعاً این مجموعه بی‌نظیر مانند هر مقوله مذهبی - اسلامی، در ظاهر و باطن، اقیانوس بیکرانی از توجه به خدا و توحید و اخلاص است که ما در این فرصت کوتاه فقط از بُعد رابطه و تاثیر متقابل انسان - فضا اجمالاً برداشت‌هایی را به امید ارشاد و اصلاح آن توسط حکیمان و محققان مطرح می‌نماییم. مجموع مراسم و مناسک حج تمتع در دو قسمت «حج ظاهر» و «حج باطن» خلاصه می‌شود که ما در این مقاله بیشتر به عناصر حج ظاهر پرداخته‌ایم.

بطور مقدمه می‌دانیم که حج از نظر معنی، به مفهوم «سیر و حرکتی با هدف و جهت دار...» می‌باشد و انسان‌ها پس از پاکسازی معنوی خود و بیرون آوردن لباس‌های تشخص و وابستگی‌های قشری، نیت حضور و دیدار بار بردل می‌گذارند و لباس پاک و ساده و سفید احرام پوشیده به وعده گاه دولت می‌شتابند.

۲۲- تأثیر فرهنگ و تعالیم اسلامی بر معماری خانه‌های مسکونی و محلات شهرهای مسلمین

کلمه فرهنگ اغلب هم به معنای «اندیشه‌ها و باورها و معتقدات»، هم به معنای «سنن و آداب و رسوم» و هم به معنای «آثار و ابنیه هنری و صنعتی» مورد استفاده قرار می‌گیرد. در صورتیکه هر کدام از معانی و مفاهیم فوق دارای مقتضیات خاصی بوده و در رابطه با انسان و جهان مادی، اصول و مبانی متفاوتی بر آنها حاکم می‌باشد.

مقوله (اندیشه‌ها و باورها) در حوزه (هسته‌ها و حکمت نظری) یا (جهان بینی) تلقی می‌شود و از هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی و فلسفه تاریخ و فلسفه

شناخت و فلسفه زیبایی شناسی و هنر و ... سخن می گوید. این حوزه عرصه شناخت و معرفت و در نهایت ایمان انسان است و نه اراده و عمل او، بحث حق و باطل و کفر و ایمان و غیر وابسته به مقتضیات زمان و مکان و مفاهیمی درباره ماهیت هستی و انسان است

۲۳- الگوبرداری و بکارگیری ارزش های اسلامی

در این که اغلب شهرهای موجود از جمله تهران از ناهنجاری ها و مشکلات همجواری بسیاری رنج می برند و اغتشاش و ناامنی و بخصوص مشکلات زیست محیطی، زندگی و حیات طبیعی انسان ها را در معرض خطرات جبران ناپذیر روحی و جسمی قرار داده است، تردیدی نیست در این رابطه به لحاظ اهمیت و اولویت موضوع با طرح چند سؤال به کندوکاو این عصر، اساسی شهرهای بزرگ ایران می پردازیم:

۲۴- دسته بندی معماران امروزی ایران و نقدی بر نظرات آنان

در جهت اصلاح معماری و شهرسازی معاصر ما، لازم است ابتدا طبقه های مختلف معماران و شهرسازان معاصر را با شناخت و به نقد و ارزیابی سنت ها و روش های هر گروه پرداخت و راه را برای بازبینی و بازآفرینی اصالت ها و ارزش ها در این هنر جامع، آنچنان که شایسته ساحت قدسی اسلام و رسالت جهانی تمدن اسلامی است، بازیافت. در یک طبقه بندی کلی و جوهری، معماران و شهرسازان معاصر ما را می توان در تقسیم بندی ذیل خلاصه نمود:

۲۵- نظام مهندسی ساختمان ایران و اصول حکمت و ارزش های عملی اسلام

نظام مهندسی ساختمان را بر محور مجموع فرایندهای معماری و شهرسازی و ایجاد فضای مصنوع در نظر گرفته اند. و بطور بدیهی آنرا ترکیبی از حوزه های مهندسی ساختمان بعلاوه هنر ساختمان می شناسیم و روند احداث بناها را از تشخیص نیازهای فردی و اجتماعی انسان ها تا تحقیقات لازم و برنامه ریزی و کارشناسی های خاص و طراحی و نهایتاً خلق و ایجاد آثار و حفظ و نگهداری و مرمت آنها که به طور طبیعی از گذار تدوین قوانین مربوطه و تعلیم و تربیت کارگزاران امر ساخت و ساز نیز خواهد

گذشت، مورد توجه قرار می‌دهیم. آنچه در این مقاله به آن تأکید خواهد شد، پاسخ به این سؤال است که:

آیا در ایجاد آثار معماری و شهرسازی و نظام مهندسی وابسته به آن ارزش‌هایی از پیش تعیین شده و جهانی و جاودانی می‌توانند مطرح باشند و به طور خاص در این باره دیدگاه اسلامی چه می‌گوید؟

۲۶- روش پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در پرتو بینش اسلامی

حوزه بین‌رشته‌ای معماری با توجه به چند سویه بودن معماری و وابستگی آن به دو حوزه مهندسی ساختمان و هنر ساختمان همواره با پرسش‌های چندتباری و چندوجهی روبرو بوده است. این پرسش‌ها از سویی با علوم تجربی و فنی و از سوی دیگر، علوم انسانی و اجتماعی و انسانی‌های گوناگون مرتبط می‌شوند. از این رو این حوزه همواره نیازمند پژوهش‌های میان‌رشته‌ای بوده و هست. هدف مقاله این است که بر اهمیت و جایگاه این گونه پژوهش‌ها تأکید کرده و ساختاری و روشی ویژه برای آنها ارائه دهد. این مقاله نشان می‌دهد که «مختار سلسله مراتبی» میان پیش‌فرض‌ها و نتایج و دستاوردها (میان‌آغاز و انجام) در این پژوهش‌ها بیشتر از هر پژوهش دیگری است و «شالوده‌نظری» پژوهش، نقش بنیادی و کلیدی در دستیابی به پاسخ‌ها دارد.

۲۷- مدل‌سازی، روشی مفید برای پژوهش‌های میان‌رشته‌ای interdisciplinary

تحقیقات «میان‌رشته‌ای» نیازمند مدل‌هایی است که اطلاعات منتج از تخصص‌های مرتبط را در قالبی یکپارچه و در راستای پاسخ پرسش این‌گونه تحقیقات، ساماندهی کند. در نوشتار پیش‌رو، نمونه‌ای از کاربرد روش «مدلسازی» در یک پژوهش دکترا، که دارای پرسشی با ماهیت میان‌رشته‌ای است، معرفی می‌شود. در این پژوهش، دامنه جستجو سه عرصه «آموزش»، «معماری» و «اسلام» می‌باشد؛ مدل ساختاردهنده پژوهش، «مداسفا»، برگرفته از دانش مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی است که محتوای آن طی فرآیند «اجتهاد»، یکی از روش‌های پژوهش اسلامی شیعی، تکمیل می‌شود تا ما را در راستای پاسخ به چگونگی تأثیر

اسلام بر ارتقاء آموزش معماری رهنمون گردد. با این روش، پس از استحصال نتایج از سه حوزه مذکور، طرح مقدماتی «برنامه آموزش معماری، مبتنی بر اندیشه اسلامی» پیشنهاد می‌شود.

۲۸- سرچشمه ایده‌ها و ایده‌آل‌های هنرمندان (معماران)

این مقاله با یادآوری اهمیت ایده‌ها و ایده‌آل‌های هنرمندان در خلق آثار هنری و لزوم بارابی و بازشناسی مرجع و مآل ایده‌های هنری برای هنرمندان و مخاطبین آنها، به مقایسه شکاکیت و نسبی‌گرایی معاصر در فرهنگ غربی و در حوزه انسانی و مباحث طریقی می‌پردازد و نتایج منفی آنرا در قطع تفاهم و تعامل میان هنرمندان و مخاطبان و در نتیجه میان همه انسان‌ها و فرهنگ‌ها مطرح می‌نماید. سپس با طرح پرسش‌هایی در این مورد، سعی می‌شود با توجه به جهان‌بینی اسلامی در بُعد هستی‌شناسی، وجودشناسی، انسان‌شناسی، زیبایی‌شناسی و هنر، سرچشمه ایده‌ها و ایده‌آل‌های مطلوب و نام‌الرب هنرمندان بازشناسی شده و به آن پرسش‌ها از دیدگاه اسلامی پاسخ‌هایی ارائه شود.

۲۹- تجلی صفات جمال و جلال الهی در اسلام و مکاتب دیگر

این تحقیق از دو دیدگاه تحولات سیاسی- اجتماعی و عقیدتی و همچنین تغییر و تحولات در معماری، معابد را بررسی خواهد نمود. پس از این پژوهش از نظر (مبانی نظری جمال و جلال) به عمل (مطالعه تاثیر آن در معابد) می‌باشد.

۳۰- حضور طبیعت در مسجد

معابد در ادیان گوناگون و دوره‌های مختلف به اشکال متنوع با طبیعت در رابطه بوده‌اند؛ گاه مانند معابد ذن طبیعت‌گرا و گاه چون کلیساهای قرون وسطی طبیعت‌گریز. در سنت و تاریخ درباره حضور طبیعت در مسجد نیز نمونه‌های متفاوت و متضادی وجود دارد، از طرفی چنانچه از روایات و متون پیداست پیامبر در مورد مسجد خود سعی بر طبیعت‌گرایی و ارتباط با طبیعت داشته‌اند اما از سوی دیگر در بسیاری از مساجد ایرانی، چه مساجد صدر اسلام و دوره‌های اولیه و چه مساجد معاصر وجود طبیعت سبب حواس پرتی نمازگزار دانسته می‌شود و به طور کلی از فضای

مسجد حذف می‌گردد. این دوگانگی در متون نظری فقهی نیز مشاهده می‌شود. در اینجا سعی داریم بدانیم آیا ارتباط با طبیعت منافی دستورات اسلام است و یا اینکه فقه نظری جز این دارد و توجه به ضرورت‌های معاصر مساجد را از طبیعت دور کرده است.

۳۱- در جستجوی راز جاودانگی آثار معماری

بررسی عوامل موثر بر تداوم و جاودانگی یک اثر معماری و تعاریف گوناگون ارائه شده از یک اثر جاودانه از آن جهت ضرورت می‌یابد که امروزه پس از دو دوره هنری نوگرا و فرانگرا متاسفانه آن‌ها برای ایجاد یک میراث نوین هنری ماندگار و اصیل، عمر هنر بسیار کمتر از گذشته شده است. بطوری‌که ما شاهد شکل‌گیری آثار هنری هستیم که نه در میان جامعه معاصران و نه عامه مردم جایگاهی نداشته و چیزی برای عرضه به آیندگان ندارند. این امر علاوه بر از دست رفتن سرمایه کشور باعث فراموش شدن و بی‌ارزش شدن هنری چون معماری می‌شود. در واقع چنین معماری دچار روزمرگی شده و بریده از آرمان‌ها، اسیر حالت مصرفی، همچون هر کالایی، دارای تاریخ مصرف و انقضا می‌گردد.

هدف از انجام این تحقیق دستیابی به تعریف جامع و دقیقی از جاودانگی یک اثر و عوامل ایجاد آن می‌باشد

۳۲- بررسی تطبیقی در مورد ایده‌های فضایی - اسلامی، در معماری

موضوع این مقاله بازخوانی تعامل مطلوب انسان و فضای معماری و تبیین آن بر پایه مفهوم کمال در بینش اسلامی است. تعاملی که بتواند به فهم و بهره‌گیری مناسب انسان از فضا منجر شود. هدف از این نوشتار دستیابی به الگوها و مفاهیم مناسب و چگونگی مدیریت تأثیر و تأثرات ما از فضا، برای تعالی انسان از فضا و محیط می‌باشد.

شالوده نظری مقاله انسان‌شناسی اسلامی و بویژه دیدگاه کمال‌گرایانه آن در ارتباط با محیط زندگی انسان و جامعه انسانی است. بر طبق این دیدگاه فضای مطلوب فضایی است که نیازهای اساسی انسان در دو وجه مادی و هم معنوی را برآورده ساخته، زمینه مناسبی برای پیمودن سیر کمالی انسان باشد.

۳۳- آرامش و تجلی آن در معماری مساجد ایرانی

این مقاله از دو قسمت تشکیل شده است؛ در قسمت اول ابتدا معنی لغوی آرامش را بیان می‌کنیم و آن را از دیدگاه روانشناسی مورد بررسی قرار می‌دهیم. بعد به جستجوی آرامش (سکینه) در قرآن می‌پردازیم و خانه، همسر و شب را به عنوان سه عنصر آرامش بخش شناسایی می‌کنیم و ویژگی‌های آرامش‌دهنده این عناصر را مورد بررسی قرار می‌دهیم. در قسمت دوم مقاله با توجه به تعریفی که برای آرامش کردیم و صفات و ویژگی‌های سه عنصر آرامش بخشی که از قرآن استخراج کردیم، به بازخوانی معماری مساجد سنتی کشورمان می‌پردازیم تا نحوه تجلی ویژگی‌های نام برده شده را در آن‌ها نشان دهیم، و در نهایت به این می‌رسیم که مهم‌ترین عامل وحدت بخش تمام مطالب ذکر شده، خصلت تفکربرانگیزی مساجد ما است و کاری که ما به عنوان معماران معاصر موظف به انجام آن هستیم، شناخت اصول حاکم بر معماری سنتی کشورمان می‌باشد تا با بهره‌گیری از آن‌ها و با توجه به نیازهای انسان امروزی و جامعه معاصر به خلق فضاها و مدهای آرامش بخش و مطلوب نائل آئیم.

فهرست

۱	مقاله ۱۱؛ حُسن شناسی، سه چشمه آثار هنر اسلامی
۳	خلاصه مقاله
۴	۱- حُسن شناسی و آثار هنری
۶	۲- تقسیم بندی موضوعی علوم و جایگاه هنر در علوم انسانی
۱۰	۳- تقسیم گزاره های نظری و عملی و اصالت حاکم بر آن ها
۱۲	۴- انسان از بُعد شناخت شناسی در مکتب اسلام
۱۵	۵- تحلیل کلی دیدگاه مکتب شک گرایی
۱۵	۶- تحلیل کلی دیدگاه مکتب نسبی گرایی (طرفداران نسبیت)
۱۶	۷- تحلیل کلی دیدگاه مکتب حس گرایی
۱۷	۸- تحلیل کلی دیدگاه مکتب عقل گرایی (فلسفه)
۱۷	۹- تحلیل کلی دیدگاه طرفداران ارسطو (مشائیون)
۱۸	۱۰- تحلیل کلی دیدگاه عرفانی
۱۹	۱۱- تشریح نفس های چهارگانه انسان، منقول از حضرت علی (ع)
۲۱	حُسن شناسی در فلسفه هنر اسلامی و مکاتب دیگر
۲۹	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۱	مقاله ۱۲؛ تأملی بر بنیان های معرفت شناختی معماری معاصر
۳۳	خلاصه مقاله
۳۴	مقدمه ای در تحقیق معرفت شناسی متن
۳۶	۱- تعریف معرفت شناسی
۳۷	۲- معرفت شناسی متن و نسبیت شناخت

۴۱	۳- معرفت‌شناسی متن و معماری معاصر
۴۵	۴- نقد اجمالی بنیان‌های نظری معرفت‌شناسی متن
۴۸	نتیجه‌گیری
۵۵	مقاله ۱۳: معماری مساجد اسلامی ایران از مفهوم تا کالبد
۵۷	مقدمه
۵۷	۱- خاستگاه ارزش‌ها و مفاهیم در هنر و معماری اسلامی
۵۸	۲- جایگاه شکل‌ها و کالبدها در هنر و معماری
۵۸	۳- اهدا، نیایش و مسیر پرستش
۵۹	۴- جایگاه معنوی مسجد در اسلام
۶۰	روش تحقیق
۶۱	مقایسه‌ای بین کعبه، مساجد اسلامی
۶۷	۵- اجزا و عناصر مسجد
۸۲	۶- معیارهای زیبایی‌شناسی مسجد
۸۲	۷- طراحی مساجد آیند
مقاله ۱۴: مقایسه و ارزیابی معماری مساجد اسلامی با معابد یونان و روم	
۸۵	قدیم
۸۷	خلاصه مقاله
۸۸	مقدمه و روش تحقیق
۹۵	تحولات فضای معماری در اروپا
۱۰۳	نتیجه‌گیری
مقاله ۱۵: تحلیل نشانه‌شناختی سامانه مسکن ایران: ارتباط لایه‌های متن / مسکن	
۱۰۷	خلاصه مقاله
۱۰۹	مقدمه
۱۱۱	چارچوب نظری
۱۲۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
مقاله ۱۶: جایگاه معنوی و ارزشی فضاهای فرهنگی تاریخی در شهرهای دوران اسلامی ایران	
۱۳۱	روش تحلیل
۱۳۳	مقدمه
۱۳۳	۱- تأثیر اصول و مبانی اسلامی در حیات فردی و اجتماعی جامعه اسلامی

۱۳۷	۲- تبلور باورهای اسلامی در کالبد و ساختار فضاهای شهرهای اسلامی
۱۴۲	۳- ساختار فضاهای فرهنگی- تاریخی شهرها را چگونه طراحی و اصلاح نمائیم
۱۴۷	مقاله ۱۷: نقد و تحلیلی بر عملکرد شهرداری تهران (۱) پیرامون اولویت طرح‌های جامع و شهرسازی در قبل و بعد از انقلاب اسلامی
۱۴۹	بجای مقدمه
۱۵۷	ارزیابی و تحلیل مهمترین اقدامات شهرداری تهران (بعد از جنگ تحمیلی غرب)
۱۶۳	مقاله ۱۸: نقد و تحلیلی بر عملکرد شهرداری تهران (۲) در خصوص تأثیر فرهنگی- اجتماعی. روش تراکم
۱۶۷	محورهای زیان فروش تراکم و مشاع سازی در تهران
۱۷۳	مقاله ۱۹: به ازما، نمای شهرهای ابواب البر دوره ایلخانی
۱۷۵	خلاصه مقاله
۱۷۶	پرسش‌های پژوهش
۱۷۶	مقدمه
۱۷۷	پیشینه تحقیق
۱۷۸	هدف پژوهش
۱۷۸	راهبرد و روش تحقیق
۱۷۸	فرضیه تحقیق
۱۷۹	شهرهای ابواب البر
۲۰۲	نتیجه‌گیری و جمع‌بندی
۲۰۷	مقاله ۲۰: سامانه معماری و شهرسازی پایدار از منظر تمدن و فرهنگ معنوی و جهانی اسلام
۲۰۹	مقدمه و مدخل بحث
۲۰۹	اصول و مبانی شهرسازی پایدار تمدن اسلامی
۲۱۷	مقاله ۲۱: تحلیل ساختار فضایی بیت‌الله الحرام و تأثیر آن بر معماری و شهرسازی دوران اسلامی ایران
۲۱۹	مقدمه و روش تحقیق در این مقاله
۲۲۰	۱- تاریخچه بنای کعبه مکرمه
۲۲۱	۲- نیازهای کلی انسان در سیر و سلوک معنوی
۲۲۲	۳- تحلیل و بررسی فیزیکی مراسم حج بیت الله الحرام
۲۲۲	۴- تجزیه و تحلیل سعی بین صفا و مروه
۲۲۴	۵- تجزیه و تحلیل طواف بیت‌الله الحرام

۲۲۶	۶- تجزیه و تحلیل فیزیکی نماز
۲۲۸	۷- تأثیر معنوی و ماهوی کعبه و رمی جمرات بر انسان حج گزار
۲۲۹	۸- تأثیر فضا‌های معماری مسجد الحرام و کعبه بر انسانی که آهنگ رسیدن به حضرت دوست دارد
۲۳۰	۹- تأثیر روانی بت های سه گانه بر روی انسان
۲۳۲	۱۰- مقایسه تأثیرات کعبه و بت های سه گانه بر انسان
۲۳۳	۱۱- چگونه معماری معنوی به معماری شیطانی تبدیل می شود؟!
۲۳۳	۱۲- الگو برداری معماری دوران اسلامی ایران از معماری مسجد الحرام
۲۳۶	۱۳- نقد بر رسوخ معماری غربی و طراحی برای معماری و شهرسازی آینده
۲۳۹	مقاله ۱۴: تأثیر فرهنگ و تعالیم اسلامی بر معماری خانه های مسکونی و محلات شهرهای مساین
۲۴۱	پیشگفتار
۲۴۵	۱- حدود وظایف و - سیر شدن انسان در جهان بینی اسلامی
۲۴۵	۲- قرآن و فضا سازی سکونت انسان در کره زمین
۲۴۸	۳- ویژگی های محل سکونت انسان در قرآن
۲۴۹	۴- حکمت عملی اسلام در ساختن خانه ها و مسکونی یک شهر
۲۵۰	۵- حکمت عملی اسلام در ایجاد محله ها - شهرهای مسلمانان
۲۵۱	۶- تأثیر اعتقادات اسلامی مردم در طراحی خانه های دوران تمدن اسلامی
۲۵۵	۷- محله های بر اساس اسلوب اسلامی در دوران تمدن اسلامی
۲۵۸	۸- تأثیر فرهنگ مادی گرایی و اومانستی غرب در بافتن خانه و محله
۲۵۹	۹- تأثیر فرهنگ مادی گرایی و اومانستی غرب در باره زندگی غربی و اجتماعی
۲۵۹	۱۰- برخی از تأثیرات فرهنگ غربی بر معماری خانه ها و محلات - مسکن ایران
۲۶۲	۱۱- جمع بندی نهایی و پیشنهادات اجرایی
۲۶۵	مقاله ۲۳: الگو برداری و بکارگیری ارزش های اسلامی در معماری و شهرسازی ایران امروز
۲۶۷	۱- اغتشاش در ساخت و ساز و مشکلات زیست محیطی شهرهای بزرگ را تهدید می کند
۲۶۸	۲- مسکن، کار، تفریح و عبودیت چهار رکن شهرسازی اسلامی
۲۶۹	۳- مهم ترین ابعاد فرهنگی معماری و شهرسازی اسلامی
۲۷۰	۴- وضعیت معماری و شهرسازی در یکصد سال اخیر
۲۷۰	۵- راه حل اجرایی برای حل معضلات شهرهای بزرگ
۲۷۲	۶- حال چه باید کرد و اقدام فوری چیست؟!

مقاله ۲۴: دسته‌بندی معماران امروزی ایران و نقدی بر نظرات آنان ۲۷۵

۲۷۷ پیشگفتار

۲۷۸ ۱- معماران و شهرسازان غیرمتخصص

۲۷۹ ۲- معماران و شهرسازان غیرمتعهد

۲۷۹ ۳- معماران و شهرسازان غرب‌زده و طرفدار مدرن

۲۸۰ ۴- معماران و شهرسازان غرب‌زده ولی ناآشنا با هنر اسلامی

۲۸۰ ۵- معماران و شهرسازان غرب‌زده ولی آشنا با هنر اسلامی

۲۸۱ ۶- معماران و شهرسازان هنرمند و آشنا با هنر اسلامی

مقاله ۲۵: نظام مهندسی ساختمان ایران و اصول حکمت و ارزش‌های عملی

۲۸۳ اسلام

۲۸۵ مقدمه

۲۸۸ اساسی‌ترین ارزش‌های پایدار اسلامی در حوزه عمل و اجرای ساختمان

مقاله ۲۶: روش پژوهش‌های رشته‌ای در پرتو بینش اسلامی

۳۰۳ چکیده مقاله

۳۰۵ پرسش این مقاله

۳۰۶ فرضیه مقاله

۳۰۶ مهم‌ترین دستاورد مقاله

۳۰۶ پیشگفتار

۳۰۸ نارسایی‌ها و ضرورت‌های پژوهش‌های میان‌رشته‌ای

۳۱۱ جایگاه شالوده‌نظری در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای

۳۱۱ جایگاه شالوده‌نظری در کتاب‌های روش تحقیق معاصر

۳۱۳ انواع شالوده‌های نظری

۳۱۹ جایگاه شالوده‌نظری در ساختار یک پژوهش

۳۲۰ کارکرد شالوده‌نظری در فرایند پژوهش

۳۲۱ گونه‌شناسی روش‌های پژوهش

۳۲۳ چهار روش تکنیک تحقیق از نگاه عندلیب

۳۲۳ فرایند سازماندهی انجام تحقیق از نگاه عندلیب

۳۲۶ ساختار سه‌گانه یک پژوهش در رویکرد اسلامی

۳۲۶ ساختار معرفت‌شناسی در رویکرد اسلامی

۳۲۸ نگاه اسلام و حکیمان مسلمان به روش‌های تحقیق

۳۳۱ چند نظریه پیرامون پژوهش علمی

۳۳۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۳۹	مقاله ۲۷: مدل‌سازی، روشی مفید برای پژوهش‌های میان‌رشته‌ای
۳۴۱	چکیده مقاله
۳۴۱	مقدمه و ساختار این مقاله
۳۴۳	معرفی اجمالی نمونه موردی (پایان‌نامه دکترا)
۳۴۵	تعریف، اهمیت و ویژگی‌های مدل
۳۴۷	انتخاب و بررسی مدل‌های پژوهشی
۳۴۹	[گزینه ۱: شماره ۱]
۳۵۰	معرفی مدل، مدل مداسفا
۳۵۳	[گزینه ۲: شماره ۲]
۳۵۶	چگونگی کاربرد مدل در پاسخگویی به پرسش تحقیق دکترا
۳۵۷	محصول پژوهش در رسته حکمت نظری (برنامه آموزش معماری، مبتنی بر اندیشه اسلامی)
۳۵۸	شرح مختصری از محصول پژوهش، و محتوای آن
۳۶۰	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۶۳	مقاله ۲۸: سرچشمه ایده‌ها و مبانی هنرمندان (معماران)
۳۶۵	چکیده مقاله
۳۶۵	مقدمه
۳۶۶	ضرورت طرح موضوع
۳۶۷	پرسش‌های اساسی پیرامون هنر و هنرمندان
۳۶۸	سرچشمه و منشأ ایده‌ها و ایده‌آل‌های هنرمندان
۳۶۹	انسان و مراتب وجودی او در قرآن و در کلام مبارک حضرت امیر (ع)
۳۷۲	نتایج حاصل از نفس‌های گوناگون درونی انسان
۳۷۴	رابطه انسان با زیبایی
۳۷۶	منشأ ایده‌ها و ایده‌آل‌های هنرمندان
۳۷۷	جمع‌بندی نهایی و پاسخ به پرسش‌ها
۳۷۹	مقاله ۲۹: تجلی صفات جمال و جلال الهی در اسلام و مکاتب دیگر
۳۸۱	چکیده مقاله
۳۸۳	دسته‌بندی صفات جمال و جلال الهی در تفکرات اسلامی و مکاتب دیگر
۳۹۶	بررسی شیوه ظهور مفاهیم جمال و جلال در کلیساهای مسیحی
۳۹۸	معماری صدر مسیحیت

۴۰۸	جلوه‌های صفات جمال و جلال الهی در مساجد
۴۱۵	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۲۳	مقاله ۳۰: حضور طبیعت در مسجد
۴۲۵	چکیده مقاله
۴۲۶	مقدمه
۴۲۷	طرح موضوعاتی که در ساخت مساجد لازم است
۴۳۵	معماری مساجد اسلامی
۴۳۹	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۴۳	مقاله ۳۱: ر جستجوی راز جاودانگی آثار معماری
۴۴۵	چکیده مقاله
۴۴۶	مقدمه
۴۴۷	واژه‌شناسی
۴۴۸	طبقه‌بندی دیدگاه‌ها بر اساس نوع اثر
۴۴۹	گرایش‌ات و دیدگاه‌های معاصر و پیشرو
۴۵۳	شرط جاودانگی یک اثر هنری و معماری
۴۵۵	دیدگاه‌های فراگیر درباره شرط جاودانگی یک اثر هنری و معماری
۴۶۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۶۹	مقاله ۳۲: بررسی تطبیقی در مورد ایده‌های فضایی - مهندسی در معماری
۴۷۱	چکیده مقاله
۴۷۲	مقدمه
۴۷۲	واژه‌شناسی فضا در فرهنگ‌های لغات معتبر
۴۷۵	مراتب درک و زاویه دید انسان از فضا
۴۷۹	پیشینه مفهوم فضا در معماری غرب
۴۸۳	تعریف علمی فضاهای جدید
۴۸۵	تصور فضاهای معماری در تاریخ
۵۰۰	فضاهای مجازی
۵۰۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری این بخش
۵۰۳	فضا از نگاه فلاسفه یونان
۵۰۹	فضای معماری از دریچه حکمت اسلامی
۵۲۳	مقاله ۳۳: آرامش و تجلی آن در معماری مساجد ایرانی
۵۲۵	چکیده مقاله

۵۲۵	تعریف واژه آرامش
۵۲۶	دستیابی به آرامش از دیدگاه روانشناسی
۵۲۸	سه عنصر آرامش در قرآن
۵۳۱	تجلی آرامش در معماری مساجد
۵۳۸	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

www.ketab.ir